

Književna poročila.

VII.

*Slavia italiana.**Le vicinie.*

Spisal odvetnik **Carlo Podrecca**, natisnil Fulvio Giovanni v Čedadu 1887. l. 214 str.

Podreka je bil že l. 1884. izdal prvi del svoje »Slavije italijanske«. Ker je pa to knjigo zadela precëj stroga kritika (med drugim tudi v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1884. str. 761.), hotel je g. Podreka z drugo knjigo svoje prejšnje nedostatke deloma popraviti, t. j. marsikaj dodati, česar v prvem zvezku ni bil omenil, ker se ni mogel za to odločiti, da bi bil prvi svoj spis predelal in po nasvetih kritike preuredil. Nova knjiga tudi sicer še ni popolna, ali ž njo nam je g. pisatelj, ki je kot goreč rodoljub Slovincem že dovolj znan, podal res izvrstno delo, ki zasluži vso pohvalo in posebno zanimanje od naše strani. Za folkloristiko beneških Slovencev je v tej knjigi toliko novega povedanega, da g. Podreka zasluži popolno priznanje vseh Slovencev.

Še posebej zanimiva pa je Podrekova knjiga za slovenske pravnike, kakor se že lahko posname iz naslova samega: »Le vicinie«, t. j. soseske, male srenje. Beseda »soseska« (od sosed) je tudi bližnjim Tolmincem še v prvotnem pomenu znana in med njimi pomenja »v sosesko iti« toliko, kot »k zborovanju iti«. Ker je knjigo spisal jurist, zdi se nam čisto naravno, da se v nji več čita o pravnem življenju beneških Slovencev, kakor o zgodovini, zemljepisji, jeziku, národnih običajih itd., čeravno je tudi o teh predmetih premnogo opazek po knjigi raztresenih. Glavna nje naloga pa je, pojasniti nam prvotne pravne nazore beneških Slovencev in pojasniti nam njih slobodomiselno, na popolni enakosti osnovano ustavo.

Dočim se je bil Podreka v prvem svojem delu oziral samó na dve dolini (*landrijsko* in *nijersinsko*) beneške Slovenije, razširil je sedaj svoj thema vsaj nekoliko, t. j., spominja se vsaj deloma tudi *Rezije* in *Možnice* (Moggio).¹⁾ Vender pa pogrešamo tudi v drugem delu še zmerom opisa *idrijske* doline, potem okolice *atlemske* in *fojdske* (Faedis), kjer po gorah še vedno stanujejo čisti Slovenci. Takó se Podreki tudi še sedaj lahko očita, da je napis knjigi preobširen in da več obeta, kakor v resnici po-

¹⁾ Druga Možnica leži v ravno isti zemljepisni širini na goriški strani, t. j. globoko debro na severni strani bolškega Rombona, po katerem teče potok Možnica v loško Koritnico in kjer stoji nekaj raztresenih hiš.

daje. To moramo pa obžalovati, ker je gotovo ravno g. Podreka najsposobnejši, podati nam popolni okvir »Slavije italijanske« in ker se ne ponuja vsak čas prilika, take opise pošiljati med svet.

Ta spis neče biti samó navadna ocena Podrekove knjige, nego ker je tudi za širše kroge takó zeló zanimiva, razširila se bode ocena v kratkem izpisek omenjene knjige in gotovi smo, da vsak, kdor ga prebere, bode vesel tega izpiska.

Podreka je posvetil knjigo svojo *Nji* (»A Te« — Tebi!) Sama ta beseda je zadosti jasna na knjigi, ki nosi naslov »Slavija italijanska« in katero je spisal takó vzoren rodoljub, kakeršen je Podreka. Po kratkem, površnem, ali živem opisu tál, na katerih bivajo beneški Slovenci, poudarja g. pisatelj hitro značaj soseske, ali kakor jo Podreka nekolikokrat napačno imenuje: »županije«, dočim spominja pravi slovenski izraz sosednja šele na str. 103., potem ko je že skozi polovico knjige govoril o nji. Soseska je namreč zveza vseh prostih, enakopravnih mož (uomini), ki še niso izgubili individualnosti svoje v občini (comune). V tej obliki spominja soseska še na staroslovansko zádruho in zanimivo je zvedeti, da imajo beneški Slovenci navadno vsi v jedni vasi (soseski) stanujoči isti priimek (kakor tudi na slovanskem jugu), n. pr. »Dreščaki, Praprotniki, Krajniki, Trinki, Brniki, Trušniki, Brežani, Blažini, Klinci, Hlodiči« itd. so prebivalci vasi: *Drenkija, Prapotnica (Praponca), Kraj, Trink, Brnik, Trušno, Brezije, Blažin, Klinac, Hlodič* i. t. d. (str. 59.). Podreka s ponosom poudarja, da imajo tudi pogorski prebivalci posebno svojo kulturo (»alpinismo civile« in da znajo oni svojo slobodo še mnogo bolje čuvati, nego poljanci.

Podreka išče soseske tudi pri vseh drugih prebivalcih Furlanije, zlasti pa pri *Karnih*, in hoče s tem dokazati, da ta ustava ni germanskega izvira. Še celó pod langobardsko vlado v Furlaniji izkuša dokazati existenco soseske in iz nepretrganega obstanka te ustave sledi po naravni poti prvobitnost (»aboriginitas«) beneških Slovencev. Zato poudarja najrajši, da so bili Karni njih neposredni predniki in zato je tudi natisnil na str. 16. pesem »Senza storia« (brez zgodovine), kjer se opeva živi pravni čut národov, ki nima zgodovine. Ta pesem se popolnoma prilega občeslovenskim razmeram. Podreka nahaja neko zvezo med Slovenci in *Hunni*, katere pa on z *Avari* (Obri) zamenjuje. Tudi langobardski pravni principi se mu zdé podobni slovenskim (str. 21.).

Str. 22.—26. govori Podreka o prihodu Slovencev zajedno z Obri. Slovenci so prišli kot napadovalci in kolonisti v Italijo. Obojno dokazuje g. pisatelj prav dobro, nekaj tudi »per analogiam«, in deloma z novimi dokazi. Potem ponavlja, kakó daleč so nekdanj Slovenci po

Furlaniji sezali deloma po »Ljubljanskega Zvona« sestavku »Slovenske naselbine na Furlanskem«, katerega je g. *Ivan Trinko* preložil na italijanski jezik in l. 1887. dal natisniti v videmskem časniku »Cittadino Italiano«. Novega pové, da se je 36 družin slovenskih škatljarjev »ab immemorabili« naselilo v gozdu *Cansiglio* nad *Sacilom*, »da tam v furlanskem gozdu pričajo o stari slovenski obrtnosti (str. 30.). Tudi zvedamo, da se nahaja v trgih *Talmassons* (Tolmažoni?) in *Mortegliano* še dandenašnji ulično ime »borg dei Sclavons« t. j. predmestje Slovencev (str. 32.). Na mnogih krajih imenujejo še sedaj neobdelane občinske pašnike pustote (kar se je vzprejelo tudi v katastralne mape) in morda tudi na Furlanskem zeló razširjeni izraz *ronk* (»roncorus«) ni nič drugega nego slovenski obronek, pobočje. Tudi slovenska »pravda« je prešla v furlanski jezik, takó da jo Podreka rabi kot vsem znano besedo (str. 116.).

O tej priliki pripoveduje Podreka tudi lépo slovensko pripóved o »kraljici, ki je hotela kruh péči, pa ni imela moke«. Krvoločni Attila je bil namreč kraljici Slovencev vso zemljo odvzel in jo prisilil skrovišča iskati si v landrijski jami.¹⁾ Ko jo sovražni parlamentar poišče tudi tukaj in pozove, naj se predá, vrže ona v dolino méh žita, v katerem sta bila nje zadnja dva mernika pšenice, in poročí Attili, da ima ona v zalogi svoji še toliko mehóv žita, kolikor je zrn v vrženem méhu, ker da ima ona pod zemljo zvezo svojo z zunanjim svetom. Sovražnik obupa o zmagi, umakne se in oslobojena kraljica prevzame spet vlado čez nadiško dolino. Takrat je dobila landrijska jama ime »Trdnjava Slovencev« (str. 23.).

Škoda, da se je Podreka tudi v drugi knjigi lotil nesrečnega etimologovanja: *Varnasso* (Barnas) od »var — nas« (váruj nas!) *Tapenopuoje* (pod Šenpetrom) od »tepeno puoje« (polje) = *luogo di battaglia* (mesto bitke); *Podbunjesac* = *ospedale dei feriti* (bólnica za ranjence) itd. Tudi *Davora* je izpremenil v »Tabor« in takó izpeljuje ime polja in rečice *Taborne* »od starega slovanskega boga vojne« (str. 24.). Sicer pa ponosno trdi, da je meja Slovencev in Furlanov pri Čedadu nad 1200 let ravno ista ostala.

Str. 35.—62. zasleduje Podreka na podlagi zgodovinskih spisov in listín razvitek slobodne soseske in posebnih občinskih pravilnikov za vlade akvilejskih patrijarhov. Tu je nabranih mnogo drobtín za pravno zgodovino na Furlanskem. Podreka poudarja posebno važnost furlanskega parlamenta, skoro jedinega, ki se je póleg angleškega izcimil še v srednjem veku. Nikjer ne pozablja Podreka spominjati, kakó važni so zlasti *pravilniki* (Statutes) za proučenje pravne in kulturne zgodovine, in takó pobija krivo

¹⁾ Landri je postalo iz italijanskega »L' Antro« (jama). Ta jama se nahaja pod hribom Kras blizu Tarceta in ima v sebi kapelico sv. Ivana ter celico za eremita.

mnenje *Manzonovo* (Gli annali del Friuli), ki je take spomenike kar preziral. Takó je Podreka v tem odseku nakopičil premnogo gradiva za slovenske »Weisstümer«, ki se po drugih deželah zasledujejo že s toliko pomnivostjo. Govoreč o pravilnikih važnejših občin nam podaje tudi male izpiske iz njih, ki potrjujejo mnenje njegovo. Za beneške Slovence posebno važna sta pravilnika male vasice *Selica* (Sevca, Cladrecis) iz l. 1318. (str. 43.) in gospoščine *Astimis* iz l. 1341. (str. 53.).

Med cerkveno in posvetno ustavo se opaža velika sličnost. Beneški Slovenci so zelo pobožni, cerkvi svoji zvesto udani. Ali oni se čutijo v cerkvi čisto domači, razgovarjajo in parlamentirajo s cerkovnikom kar na glas. O njih pobožnosti priča premnogo cerkvâ in cerkvic, ki se bélijo po rébrih beneške Slovenije. Med njimi je kaj imenitna romarska pot M. D. na *Stari gori*, po čije prazniku so beneški Slovenci roke računjali.¹⁾

Od nekdanj so spadali beneški Slovenci (t. j. le tisti, o katerih Podreka govori) k dvema farama, t. j. šempeterski in podutanski (Št. Lenard pod Utano = Altana). Ravno takó so bili tudi razdeljeni na dve veliki občini, ali kakor jih Podreka imenuje s o d o l i n i („convalli, contrade“) t. j. na *landrijsko* ob *Nadiži* in *mjersinsko* ob potoku *Jerbeči* (Erbezzo, str. 59.). Škoda, da g. pisatelj ni povedal natančneje meje med tema občinama (str. 62. in 63.). Načelniki teh občin so bili veliki župani (decapogrande) ali sindaki, ki so s pomočjo županov vodili vse občinske pòsle ter sklicevali občinske seje, ki so se vršile okoli kamenitih miz, »laštre« imenovanih. Landrijska »laštra« je stala v vasici *Bjači* (Biacis) pri Landrih, pozneje pa v *Tarčetu*. Mjersinska »laštra« je bila spočetka pri cerkvi sv. Antona opata v gorenji Mjersi (Merso nad potokom Kozico), pozneje pa v *Klaštri* vzhodno od Št. Petra.

Ako sta imeli obe občini kaj skupnega opraviti (zlasti braniti privilegije svoje nasproti beneški vladi), tedaj so sklicali zbor vseh županov na trg pred prastaro cerkvico sv. Kvirina (Tolminci ga imenujejo sv. »Krna« in ga spoštujejo varuha živini) jugozahodno od Št. Petra. Ta cerkvica je sezidana baje na razvalinah hrama božice Dijane, ne daleč od mogočno bobneče Nadiže, obsenčena je bila od staroslovanskih lip in vzbujala je stare spomine. Tu so zborovali župani redno vsako leto po jedenkrat, ali pa po večkrat, če so posebne potrebe takó zahtevale (str. 96). Takó sta imeli obe s o d o l i n i svoj poseben parlament in bili sta avtonomna država v državi, kar Podreka večkrat poudarja (str. 62., 94., 102.) in z mnogimi dokumenti

¹⁾ Od pamtiveka (»ab immemorabili«) pa celó do l. 1792. so predstavljali vsak véliki petek trpljenje Jezusa Kristusa javno pred cerkvico sv. Kvirina. Troške za to predstavo so pokrivali z dobrovoljnimi prineski. Pri zadnji predstavi l. 1792. igral je Kristusovo vlogo Ivan Podreka, ded pisatelja »Slavije italijanske« (str. 102).

dokazuje. Tudi prebivalci *Resizjanske doline* in podložniki možniške opatije so imeli posebna svoja zbirališča in sicer pri cerkvi M. D. na Reziji in na »Hrastovem griču« pri Možnici (str. 83.).

Od str. 62. dalje razpravlja Podrecca stanje beneških Slovencev pod vlado beneške republike. Ta del knjige je najobširnejši, ker seza celó do str. 143. Hitro v začetku tega poglavja konstatuje g. pisatelj, da so Benečani povsodi spoštovali stare navade in da niso nikjer vrivali svojih, beneških zakonov. Še celó Čedad se je vladal sam po sebi, »a popolo« (str. 64.) in samó ob vojni je dobival iz Benetek republičinega »provveditora« (poverjenika). Tolike slobode niso uživala nì isterska, nì dalmatinska mesta. In čeravno je pozneje beneška vlada izdavala splošne zakone za vso Furlanijo, vendar je vselej pristavljala klavzulo: »non derogando pero agli Statuti antichi« (str. 65.).

Po vsem tem šele začenja Podrecca natančneje govoriti o soseski. Vseh sosesk je bilo 36, ravno toliko, kolikor je bilo duhovnij, in sicer je štela landrijska občina 21, mjersinska pa 15 sosesk.

Soseska je bila sestavljena iz mož, ali vseh hišnih gospodarjev kake vasi, ki so se po tedanji latinski navadi imenovali vicini. Može so si zbirali vsako leto svojega župana (decano), njegovega pisarja (canceliere) in takoimenovane priséžne može. Znamenje županove oblasti je bila palica, (pri Nemcih pa sulica ali meč. Takó je imel tudi župan nemškorutarske naselbine na Tolminskem svoj meč.) Novoizvoljeni župan je prisegel na sveto evangelije, da bode zmerom skrbel za največje dobro svoje soseske (str. 101.) in potem mu je stari župan izročil palico kot znamenje, da je sprejel svojo oblast in nastopil novo svojo službo. Župani vseh sosesk so volili vélikega župana (decano grande, sindaco, str. 95. in 97.). Župan je moral tudi posebno na to paziti, da se pri pregledovanji občinskih mej, ki se je vršilo vsako leto na praznik sv. Jurija,¹⁾ ni uvedla nobena novotarija, t. j. da se občinski mejniki nič niso premknili (str. 115.).

Póleg župana so volili možjé soseske tudi svoje sodnike (priséžne može), navadno po pet. Podrecca jih imenuje na str. 117. tudi dvanajstija, ali to je napačno, ker dvanajstija ni nič drugega kot nekaj odbor dvanajsterih mož v jedni soseski, ali pa dvanajsterih županov v jedni občini. Porotniki so sodili v prvi instancijski v vseh soseskinih prepirih, zlasti gledé občinskega zemljišča, in smeli so tudi nalagati globe. Dà, porotniki so imeli v nekaterih slučajih še celó kriminalno sodstvo prve instancije v civilnih in mešanih pravgah (str. 129.—130.), navadno pa so vr-

¹⁾ Na Srpenici (Bolško) naznanjal je gosposkin uradnik vsako leto na god sv. Florjana občinske meje in tudi o Istri vemo, da so se meje večkrat uradno pregledovale „razvod“ n. pr. l. 1275. in 1325. (Czörnig, pg. 632.).

šili to sodstvo feudalni jurisdicenti, n. pr. opata možniški in rožački, kapitelj čedadski, nunski samostan sv. M. D. v Belinji (pri Akvileji), grofi Attems, Savorgnan, Cucagna (Freschi, Zucco), Portis, Formentini itd. (str. 134.—36., 139.). Proti razsodbi jedne „laštre“ (občinskega zbora) se je lahko pritožilo na mnenje druge (str. 119.), ali pa celó na senat v Benetkah.

Kazni so bile: globe, zápor v grajskem stolpu v Bjači, ali pa klada (str. 133.). To je bil težak skôpec (past),¹⁾ ki je imel dve luknji in se je mogel zdolžema takó odpirati in zapirati, da so vánj lahko obedve roki krivčevi, ali pa največkrat njegovo levo nogo in desno roko uklenili. V tej kládi je moral krivec po 12, 24 ali še več ur čepeti, kakor je bil več ali menj kriv. Večkrat pa so bili sodniki milostivi in so krivcu namignili, naj zbeži.

Za obrambo domovine so bili beneški Slovenci tudi vojaški urejeni. Vsako „ognjišče“ je morala dati po jednega domobranca in soseska je med temi izbrala desetnike (za vsakih dvajset mož po jednega), vsa občina pa stotnike (za vsakih sto mož) med tistimi desetniki, ki so vsaj po tri leta služili, in sicer med jednako sposobnimi vselej tiste, ki so bili vojakom najbolj povšeči (str. 85.). Beneški senat je upotrebljeval Slovence kot predstražnike proti „nadvojvodskim“ podložnikom. Kot taki so morali posebno stražiti pet prehodov med Benečijo in Goriškim: *Stupica*, *Livek*, *Klinac* (med gorenjim in dolnjim *Trbiljem*), *Klobučari* in *Sv. Miklavž* (pri *Kodrmacih*). Beneško domobranstvo je bilo organizirano po priliki kakor bivši okoličanski bataljon v Trstu, in je šteló l. 1637. blizu 4000 mož. Od teh pa je hodilo vsak dan na stražo omenjenih prehodov le 200 mož (torej po dve desetniji za vsak prehod. Vsakemu stražniku so spekli domá za ves dan pogačo od debelo zmlete turščice. Pisma beneških dožev hvalijo posebno zvestobo in hrabrost beneških Slovencev pri obrambi prehodov in v obeh beneških vojnah so oni beneški republikí zeló koristili (str. 103.—106.).

Zato so pa uživali beneški Slovenci za nje vlade zeló obširna polajšanja in miloščine. Oni niso plačevali skoro nobenih davkov, zlasti niso dajali ničesar senatu, niso „odrajtovali“ užitnine od mesa, soli in žganja, oproščeni so bili mlinarskega davka in sploh vseh carin. Že l. 1450. jih je odvezal senat dolžnosti, dajati slamo in les za beneške ladje. Te svoje sloboščine so beneški Slovenci zvesto čuvali in pri vsaki priliki poiskali njih potrjenja pri različnih dožih (str. 107.—109.). Zato pa lahko razumevamo udanost Slovencev proti beneški vladi in zakaj se niso mogli nikoli sprijazniti z avstrijsko vlado. L. 1797. hitro po prvi avstrijski okupaciji na Beneškem, pro-

¹⁾ Drugodi po Slovenskem so imenovali klado trlico in v njo uklepali padla dekleta.

sili so beneški Slovenci tudi pri avstrijski vladi potrjenja starega svojega ustava in svojih privilegij, ali zaman: omenjeno leto je izkopalo grob beneški avtonomiji, beneški soseski (str. 101.). L. 1802. so se zbrale zadnjikrat soseske na zakonitem temelji (str. 91.) in dné 2. maja 1804. je bil zadnji zbor pri Sv. Kvirinu (str. 101.).

Na str. 143.—145. opisuje Podreka dogodke o francoski okupaciji (l. 1805.—1813.). Po novi razdelitvi je bila šempeterska okolica jeden kanton videmske provincije (str. 144.).

Zatem razpravlja ob kratkem dōbo druge avstrijske vlade od l. 1813.—1866. (str. 147.—148.). Čeravno so Avstrijanci uničili beneško avtonomijo, vendar se je Benečanom pod avstrijsko vlado godilo dobro, zaslužili so si mnogo denarja in v deželi se je množilo blagostanje. Tudi sodstvo je bilo dobro urejeno in vršilo se je prav gladko: prva instancija je bila v Čedadu, druga v Benetkah in tretja na Dunaji. V administrativnem oziru so Avstrijci sicer zatrli l. 1816. šestintrideset sosesk, ali porazdelili so jih takó na 8 občin, da so v drugi obliki takorekoč dalje živele.

Mnogo obširneje razpravlja Podreka sedanjo dobo italijanske vlade (str. 149.—190.). G. pisatelj pravi, da je že nameraval ta del rokopisa raztrgati, da bi ne bil prisiljen razkazovati rán italijanske uprave, zaradi popolnosti in resnicoljubnosti pa je vendar moral uvrstiti tudi to poglavje. Tu se Podrekovo peró posebno obrača proti neskrbnosti in nevednosti italijanskih upravnih oblastev („prefektov“), ki se za svojo provincijo čisto nič ne zmenijo (str. 154.—155.); dà, kraljevski italijanski poverjenik je vprašal Podreko: „ali se nahaja Furlanija na Beneškem“, in obče je znano, kakó je l. 1866. ali 1867. nek kr. prefekt povpraševal, „da li je v Čedadu pomorska luka?“ Podreka zatrjuje, da v dvajsetih letih še noben kr. prefekt, (ki ima sedež svoj v Vidmu), ni uradno obiskal Čedada in okolice njegove! Zatem primerja sedanjo upravo s poprejšnjo avstrijsko in nahaja, da je bila ta mnogo preprostejša in vendar točnejša. Zato pa se beneški Slovenci vedno bolj odtušujejo italijanski vladi. Na str. 156. citira, kakó napačno in preziralno pišejo italijanski listi o beneških Slovencih v obče, posebno pa o njih pesmih in o njih národnostnih težnjah, ter jih takó obrekujejo in smešijo pred svetom.

Potem se obrača Podreka najbolj proti dragemu in častnemu sodstvu v Italiji (str. 159.—190.) in je primerja z mnogo cenejšim avstrijskim, zlasti pa z neprehvaljenim avtonomnim sodstvom za beneške vlade. Tu šele nahajamo vodilno misel Podrekove knjige: dokazati namreč, da se mora uprava in sodstvo preustrojiti v zmislu nekdanjih sosesk. Na str. 162. se obrača proti „mirovnim sodnikom“, navaja

vzglede nepravičnega postopanja pred sodiščem in omenja, da je on sam kot zagovornik pravične stvari napósled dobil še ukor iz Benetek. In pravi vzrok vsemu temu je, da so se soseske zatrle. Sedaj pa ljudstvo nima nič več zaupanja v sodnike. Temu je vzrok napačno postopanje pri modernih sodiščih sploh, zlasti pa pri italijanskih, in Podreka kritikuje takovo postopanje zelo ostró. Zraven navaja vzglede, ki so kar neverjetni, n. pr. str. 168., kakó je nekov sodnik med zaslišanjem prič po mizah skakal in obsodbo izgovarjal v tem, ko je juho svojo požiral! Da je bil prizor še bolj dostojnejši, začelo je navzočno občinstvo pse med seboj dražiti, takó da so se kar spopadali in zagnali strašanski vrišč. Kakor pravi ruski „mužik“, da je »Bog visoko, a car daleko«, takó vzdihne tudi Podreka na str. 169., da je v Italiji „pravica zelo oddaljena za gorjana slovanskega, pa tudi furlanskega“. Tursko ali pa še celó hotentotsko postopanje pri sodiščih mora biti boljše, nego italijansko! (str. 173.). Sodni dvor v Benetkah še niti nima zakonika najbližnje sosednje države (avstrijske) in moral si je dve avstrijski odredbi od nekega advokata izposoditi, ki je za to zahteval 10 lir.

Previsoke takse in kolekovine strašijo ljudi, takó da se ti bojé svoje pravice iskati pri kr. sodiščih. Troški za pravdo so mnogokrat večji, nego vrednost prepornega predmeta. Upniki rajši odpuščajo dobitke in se rajši odrekó še glavnice, nego bi se spustili v dolgotrajno, drago pravdo (str. 181.). Vse to pa odvrča srca podložnikov od kralja, širi nepošteno življenje, krive priče se vedno bolj množé (str. 182.) in demoralizacija narodova se večá vsak dan (str. 185.). Zelo ostro se izraža Podreka tudi o italijanskem kriminalnem zakoniku, ki obseza pravi „chaos“ (str. 187.). Omenivši še nedostatkov in nepravičnosti, ki morajo postati iz tega, da sodnik ne razume svoje stranke in da se mora tolmačev posluževati (str. 189.) sklepa g. pisatelj to zelo poučno in jako zanimivo poglavje s tehničnimi besedami: „ignoranza, burocrazia e grettezza!“ (nevednost, birokratstvo in siromaštvo).

Navzlic tej ostri sodbi o italijanski upravi, vidi se iz vse knjige, da je Podreka dober italijanski podložnik in da ničesar družega ne namerava, nego priboriti pravico svojemu národu, doseči to, da bi se izobraževal na podlagi svojega máterinega jezika in da bi se spoštovale njegove stare šege, njegovi stari pravni nazori. Iz tega namena preiskuje k sklepu (192.—208.) še jedenkrat posamezne okraje in vasi, kjer se je ohranilo še kaj spominov na stare soseske. Zlasti zanimivo je čitati na str. 199. o starih šegah v Čanebli (Canebola, med Fojdo in breginskimi Logmi), kakó tam župan še vedno od hiše do hiše vabi v „sosednjo“, kakó se posvetujejo možjé pod starimi lipami pred vaško cerkvijo, ali pa če je kaj tajnega, zunaj vasi pri vaškem koritu, kakó potem župan glasove zbira, zarezujé „da“ na jedno stran palice in „ne“ na drugo stran („roš = rovš, rovaš narediti“) itd.

Pa ne le dober italijanski patrijot je g. pisatelj, nego tudi dober Slovenec in celo tudi dober Slovan, kakor se vidi na str. 145. in 157., kjer govori o Rusiji in nje bodočnosti, ko bode nje zmaga osrečila naróde z ekonomično slobodo!

Tudi slovanski filolog nahaja v Podrekovi knjigi marsikatero zrnce, zlasti v krajnih in osebnih imenih, n. pr. *Medves*, mesto Medved (str. 125.); biez mesto »beži ali beži« (str. 133.), *Cudicio* mesto »Hudič« (str. 143.) itd.

Poleg toliko prednostij pa vendar ne smemo zamolčati tudi nekaterih nedostatkov Podrekove knjige. Prva in poglavita je, da se je g. pisatelj držal preveč sintetične metode, preveč indukcije, da torej v nji ne nahajamo nikake grupacije in da je vsa tvarina še premalo predelana ter samó materialno sestavljena in združena. Pregledne razvrstitve zelo pogrešamo v Podrekovi knjigi in povsodi opazamo, da jo je g. pisatelj sestavil le na podlagi dokumentov, kateri so mu po sreči v roko prišli. Mnogokrat bi bilo zelo važno zvedeti, kje se ti dokumenti nahajajo, ali so že natisnjeni in ali je tudi drugim ljudem dopuščeno, v nje pogledati. Kdor hoče razumeti, kaj je pravo za pravo soseska, mora vso knjigo prečitati, (kakor se iz citatov v tej oceni lahko vsakdo prepriča), in zatorej je bilo pričakovati še nekoliko globokejših studij o tem predmetu. Tudi se nam zdi g. pisatelj preozkosrčen, ako se drži tako čvrsto historičnih mej beneških Slovencev in popolnoma prezira njih sokrвне brate zunaj Italije. Saj g. Podreka vendar sam dobro vé, da je bila sedanja meja Benečije proti Goriškemu šele l. 1814. določena.

Pri sklepu se nam vriva še jedna opazka o beneški Sloveniji, t. j. o tamošnjih krajevnih imenih. Kakor je znano, nahajamo po južni in jugozahodni Furlaniji, tam, kjer že dolgo dolgo Slovencev več ni, vse polno slovenskih krajevnih imen in zato se moramo kar čuditi, ko čitamu na zemljišči še sedaj živečih Slovencev imena, kakor: Tarčet, Tarčmun (Tercimonte), Mjersa (Merso), Saržent (Sarcento), Ažla (Alzida), Roda (Ronac), Bjarča, Utana (Altana), Atovica (Altavizza), Taborna, Arbec (Erbezzo) reka pri Ažli in vas zahodno od Ronca, Tarpeč selo ob Taborni itd. Za taka imena ne najdemo po vsem slovanskem jugu nobene analogije in priznati moramo, da niso slovanskega, temveč romanskega izvira, in da si jih je slovensko ljudstvo le za svoj izgovor prikrojilo. Iz tega pa se mora logično sklepati, da so prišli beneški Slovenci na mesta starejšega romanskega národa in da je morda zgodovinski utemeljeno, kar pripovedujejo sami o sebi namreč: da so poprej v ravnini stanovali in da so se le veliki vojskine sili med hribe umeknili.

S. R.